

Franciszek Maroń

Przegląd ważniejszych prac dotyczących Śląska

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 7, 355-358

1974

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD WAŻNIEJSZYCH PRAC DOTYCZĄCYCH ŚLĄSKA

Dział historyczny:

Przeгляд wydawnictw bibliograficznych

Bibliografia historii Polski XIX wieku, t. II: 1832—1864, cz. II pod red. W. Chojnackiego, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972, ss. XXXVII + 595. Wykaz obejmuje tylko zagadnienia społeczne i gospodarcze. *Bibliografia historii polskiej za rok 1970*, oprac. S. Głuszek, A. Malcówna, I. Perzanowska, Wrocław 1972, ss. VIII + 376. Jest to XXVII rocznik ogłoszony pod tym tytułem. *Bibliografia Historii Śląska za lata 1970—1971*, Wrocław-Warszawa, Kraków-Gdańsk 1973, ss. 207. *Bibliografia polskich wydawnictw pamiątkowych 1801—1914*, oprac. J. Sawicka i J. Rupińska, Wrocław 1973, ss. 336. Wykazuje 1540 druków, rozprawdzonych przy różnej kategorii obchodach. *Przeгляд biblioteczny*. Rocznik 41, Wrocław 1973 z. 1/2 pod red. M. Dembowskiej, ss. 237 + 45. Zawiera referaty wygłoszone na Ogólnokrajowej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich pod hasłem: „Informacyjna działalność bibliotek” w Łodzi w połowie czerwca 1972 r. *Inwentarz rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*, t. IV: Rękopisy 13001—13725, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972, ss. VII + 774. *Informator dla czytelników*. — Biblioteka Śląska. Oprac. D. Musiołowa i T. Służałek, Katowice 1973, ss. 87 + ilustracje. B. Spyrera, *Archiwum książąt pszczyńskich*. Przewodnik po zespołach 1287—1945, Warszawa 1973, ss. 173 + 2 nlb.

•Dzieje Śląska w książkowych wydaniach

R. J am k a, *Początki głównych miast wczesnośredniowiecznych w Polsce południowej w świetle badań archeologicznych*, cz. II: *Przemysł, Lublin, Sandomierz, Wislica, Opole*, Kraków 1973, 183+5 nlb. + mapa. F. Szafranski, *Ludwik II brzesko-legnicki feudał śląski z doby późniejszego średniowiecza*, Wrocław 1972, 134 + 2 nlb. Prowadził życie pełne awanturnicznych przedsięwzięć i przygód jako charakterystyczny typ możnego feudała śląskiego w początkach okresu husyckiego. *Protokolarz miasta Woźnik*, oprac. L. Musioł i S. Rospond, Wrocław 1972, ss. 193 + 2 nlb. + 5 tbl. Różni się od opublikowanych w r. 1936 przez L. Musioła „Staropolskich tekstów z protokolarza miasta Woźnik” ogłoszeniem również tekstów innojęzycznych. A. Brożek, *Ślązacy w Teksasie*. Relacje o najstarszych osadach polskich w Ameryce, Opole 1972, ss. 291. Trzonem tej książki są listy, sprawozdania itd. samych kolonistów, podróżników i dziennikarzy o osadnictwie śląskich emigrantów w Teksasie. *Korespondencja Pawła Stalmacha*, oprac. I. Homola i L. Brożek, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969, ss. 172. Wydanie 192 zachowanych jeszcze listów w całości lub fragmentach z lat 1843—1891 w układzie chronologicznym. F. H a w r a n e k, *Polityka Centrum w kwestii górnośląskiej po I wojnie światowej*, Opole 1973, ss. 160. Okres lat 1918—1922 obfitował w liczne wydarzenia, koncentrujące się wokół zagadnienia przynależności państwowej tego regionu. Po przyłączeniu wschodnich powiatów do Polski konwencja genewska 1922 r. stanowić miała gwarancję poszanowania mniejszości narodowych na oddzielnym obszarze. Mimo to prawa polskiej ludności na pozostawionych w Niemczech częściach były systematycznie łamane. Znaczną rolę odegrała w tym wszystkim partia centrowa, nad czym właśnie rozwodzi się Autor. W. Z i e l i ń s k i, *Polska i niemiecka propaganda plebiscytowa na Górnym Śląsku*, Wrocław 1972, ss. 256. Nowy i poważny przyczynek do zagadnienia propagandy przedplebiscytowej, stanowiącej niezmiernie doniosły czynnik przy poznaniu i naświetleniu całości problematyki powstań i plebiscytu. K. Brożek, *Polska służba medyczna w powstaniach śląskich i plebiscycie 1918—1922*, Katowice 1972, ss. 356. Rozprawa z pogranicza historii, medycyny i strategii wojennej. Za datę wyjściową przyjęto listopad 1918, kiedy wraz

z powstaniem państwa polskiego zaistniał problem powrotu Śląska do Polski, a za datę końcową czerwiec 1922 r., kiedy część Górnego Śląska została oficjalnie przejęta przez Polskę. Książkę zamyka słownik biograficzny lekarzy, farmaceutów i drogistów, związanych z akcją plebiscytową i powstańczą. J. Przewłocki, *Francuskie zainteresowania Górnym Śląskiem*, Katowice 1973, ss. 87. Celem tego opracowania jest ogólne przedstawienie stanowiska Francji wobec problemu Górnego Śląska, a szczególnie w przełomowych chwilach, jak w latach 1918—1922, kiedy rozpoczęła się walka o państwową przynależność Górnego Śląska, oraz po II wojnie światowej, kiedy Francja jako pierwsza spośród mocarstw zachodnich uznała granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej. *Pięćdziesięciolecie powstań śląskich*. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej w 50-tą rocznicę III powstania śląskiego, Katowice-Opole 26/7 kwietnia 1971 r. Pod red. F. Hawranka i W. Zielińskiego, Katowice 1973, ss. 307. *Ludzie spod znaku Rodła*. Biografie działaczy Związku Polaków w Niemczech na Śląsku Opolskim. Pod red. F. Hawranka, Opole 1973, t. I, ss. 245 + 3 nlb. + 6 tlb. R. Hajduk, *Arka Bożek*, Katowice 1973², ss. 226 + 2 nlb. + 18 tlb. K. Fiedor, *Antypolskie organizacje w Niemczech (1918—1923)*, Wrocław. Charakterystyka stosunku oficjalnych czynników politycznych Niemiec weimarskich do państwa polskiego, dalej licznych antypolskich organizacji cywilnych i paramilitarnych oraz ich działalności. A. Zawisza, *Studenci Polacy na uniwersytecie Wrocławskim w latach 1918—1939*. Katalog zachowanych archiwaliów, Wrocław 1972. Wgląd w życie, studia, formy organizacyjne zrzeszeń studentów-Polaków w warunkach wrogich i narastających wpływów hitleryzmu. Jest również pełny wykaz studentów — Polaków wraz z notami biograficznymi o każdym z nich. Pokazną liczbę wśród nich tworzą teolodzy. L. Meissner, *Niemieckie organizacje antyfaszystowskie w Polsce 1933 — 1939*, Warszawa 1973, ss. 301 + 2 nlb. + tlb. Były to przeważnie katolickie organizacje i związki kościelne. M. Cygański, *Hitlerowska V kolumna w województwie śląskim i krakowskim w 1939 roku*, Opole 1972, ss. 209. *Wrzesień 1939*. Wybór rozpraw, artykułów i szkiców publikowanych w latach 1958—1971 na łamach miesięcznika *Więź*. Wyboru dokonali B. Skaradziński i Z. Szpakowski, wstęp napisał i uzupełnienia opracował Z. Szpakowski, Kraków 1973. H. Racki, *Śląski wrzesień*, Warszawa 1973, ss. 451 + 12 tlb. *Ruch oporu w Regencji Katowickiej 1939—1945*. Wybór dokumentów Oprac. Z. Boda-Kręžel i i., Warszawa 1972, ss. 531. A. Konieczny, *Pod rządami wojennego prawa karnego Trzeciej Rzeszy. Górny Śląsk 1939—1945*, Wrocław 1972, ss. 423. S. Senft, H. Więcek, *Obozy jenieckie na obszarze śląskiego okręgu Wehrmachtu 1939—1945*, Wrocław 1972, ss. 248 + tlb i mapy. *Zrodził nas czyn. Materiały konferencji popularno-naukowej, poświęconej dziejom ruchu młodzieżowego na Śląsku Opolskim w latach 1945—1956*. Pod red. Z. Kowalskiego, Opole 1973, ss. 196. K. Popiołek, *Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku*, Katowice 1972, ss. 570. Uwzględnia obecny stan wiedzy o śląskiej przeszłości ze skróconym ujęciem do połowy XIX stulecia a dokładniejszym opracowaniem najnowszych dziejów z główną uwagą zwróconą na teren górnośląski. H. Rechowicz, *Polska Partia Robotnicza w Śląsko-Dąbrowskim Obwodzie*, Katowice 1972, ss. 477 + 3 nlb. H. Wołna, *Spotkania*, Katowice 1973, ss. 258 + 2 nlb. Wspomnienia o górnośląskich kobietach. A. Loch, G. Szędziorz, *Sto lat Huty Batory (1872—1972)*, Chorzów 1972, ss. 249 + 2 nlb. B. Zakrzewski, *Tematy śląskie. Rozprawy i szkice*, Katowice 1973, ss. 279.

Copernicana

Rok Kopernikowski i jego powiązania ze Śląskiem skłaniają nas do treściwego przeglądu wydanej o nim w ostatnim czasie bibliografii.

„*Studia Warmińskie*”, t. IX, Olsztyn 1972, ss. 568 zawiera wyłącznie prace na tle jubileuszu kopernikowskiego.

„Kwartalnik Opolski”, r. XIX (1973), nr. 1—2 poświęcony Kopernikowi: P. R y f o k a, *Geneza i znaczenie nauki Kopernika*, S. R o s p o n d, *Koperniki i Ziemia Nyska-gniazdo rodowe Koperników*, J. J a n c z a k, *Środowisko geograficzne okolic Kopernik w średniowieczu*, J. L e s z c z y ń s k i, *Stosunki społeczno-gospodarcze w Kopernikach i okolicy w okresie późnego średniowiecza i początkach czasów nowożytnych*, S. R o s p o n d, *Copernicana Silesiaca*, Z. B e d n o r z, *Poruszył ziemię i serca Ślązaków*, L. B r o ż e k, *Copernicana w dawnej prasie polskiej na Śląsku*, J. G l e ń s k, *Co niemiecka prasa na Śląsku pisała z okazji 400-lecia urodzin Mikołaja Kopernika*.

Bibliografia dotycząca pochodzenia i narodowości Mikołaja Kopernika, Program Sesji Kopernikowskiej w Opolu (25—26 maja).

Ponadto w następnym numerze „Kwartalnika Opolskiego”:

S. R o s p o n d, *Różne Copernicana nazewnicze*.

„Śląski Kwartalnik Historyczny-Sobótka”r. XXVIII (1973), nr 2:

J. L e s z c z y ń s k i, *Śląski krąg Mikołaja Kopernika*,

J. W o j t a l, *Mikołaj Hornik-budziszyński przyjaciel Polski i popularyzator dzieła Kopernika*,

A. G r o b e l n y, *Rola uroczystości kopernikowskich w 1873 r. w czeskim ruchu narodowym*.

*

Dział socjologiczny

E. M a l e c z y ń s k a, *Życie codzienne Śląska w dobie Odrodzenia*, Warszawa 1973, ss. 148. Traktuje o ówczesnej wsi śląskiej, górnikach, szlachcie, duchowieństwie, mieszczaństwie i szkole. J. A. S z w a g r z y k, *Pieniądz na ziemiach polskich X—XX w.*, Wrocław 1973, ss. 360 + 65 ilustr. + 5 map + 144 tbl. Obejmuje całą Polskę w granicach obecnych i jest pierwszą tego typu publikacją w numizmatyce polskiej. J. C h o d o r o w s k i, *Niemiecka doktryna gospodarki wielkiego obszaru (1800—1945)*, Wrocław 1972, ss. 423. Nurtujące od wieków prądy unifikacyjne przejawiają się w projektach zjednoczenia całego lub części świata, przy czym główną rolę odgrywa akcent ekonomiczny. Wyróżnia się trzy typy w zależności od poziomu ekonomicznego danych partnerów, i to równych z równymi wysoko rozwiniętymi, lub też na odwrót słabych pomiędzy sobą a trzecia oraz najwcześniejsza ewentualność czyli państw słabych z gospodarczo wysoko postawionymi, do których zaliczają się Anglia i Francja z krajami ich imperiów przed II wojną światową. Doktryna gospodarki wielkiego obszaru była od półtora wieku lansowana szczególnie przez Niemców. T. M a k o s a, *Rola eksportu w gospodarce województwa opolskiego*, Opole 1972, ss. 281. *Polska dzielnicowa i zjednoczona*. Państwo, społeczeństwo, kultura. Pod red. A. G i e y s z t o r a, Warszawa 1972, ss. 614, tablice i mapy. A. N o w a k - L e n a r t o w s k a, *Osiedla przyzakładowe jako problem urbanistyczny regionu. Na przykładzie Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego*, Warszawa 1973, ss. 144, tablice, wykresy i mapy. J. N i k o d e m s k i, T. Z i e l i ń s k i, *Społeczno-ekonomiczne przeobrażenia okręgów przemysłowych województwa katowickiego*, Katowice 1972, ss. 184. *Człowiek i środowisko. Materiały z sesji naukowej Instytutu Śląskiego*, Opole 1973, ss. 245. Zbiór referatów o wpływie działalności człowieka w nowoczesności na deformację lub nawet dewastację przyrodniczego otoczenia. Dołączono wykaz publikacji naukowych na temat naturalnego środowiska za lata 1945—1971. K. N o w a k, *Wojewódzka Rada Narodowa w Katowicach. Struktura i działalność*, Katowice 1973, ss. 288. E. S u j a k, *Sprawy ludzkie*, Kraków 1972. Artykuły i eseje, publikowane również w Tygodniku Powszechnym, o sytuacji człowieka na wielkim zakręcie rozwoju cywilizacji. *Aktywność i rozwój społeczności lokalnych*. Praca zbiorowa pod red. Z. T. W i e r z

bickiego, Wrocław 1972. Pokłosie IX konferencji socjologów wsi i rolnictwa, odbytej w r. 1970. *Klasa robotnicza województwa katowickiego w ćwierćwieczu Polski Ludowej*. Pod red. W. Mrozek, Katowice 1972, ss. 331. Przemiany struktury życia i działania klasy robotniczej w aspekcie historycznym, socjologicznym i ekonomicznym. A. Gładysz, *Robotnicy a książki*. Studium problemu na przykładzie reprezentacji robotników bytomskich, Wrocław 1972, ss. 223 + 2 nlb.

A. Pilch, *Studencki ruch polityczny w Polsce w latach 1932—1939*, Kraków 1972, ss. 207 + 5 nlb. T. Piotrowski, *Inżynierowie w zakładach chemicznych Opolszczyzny*, Opole 1972, ss. 47. A. Wrzosek, *Główne okręgi przemysłowe Polski*, Warszawa 1972, ss. 149 + 3 nlb.

*

Kultura i sztuka

Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne, t. II, Wrocław 1973, ss. 530. Jest tam m. in. K. Godłowskiego: *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku*. Omawia stanowiska odkryte w ciągu ostatnich 100 lat a celowo pomijane przez uczonych niemieckich w literaturze okresu międzywojennego.

Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej, t. II, Kraków 1973, ss. 236. Zawiera m. i. artykuł M. Drzała: *Przestrzenna charakterystyka obiektów chronionych na obszarze województwa katowickiego*. Przewodnik archeologiczny po Polsce. Oprac. J. Gąssowskiego i A. Kępińskiego, Wrocław 1973. W porządku alfabetycznym wymienione są miejscowości o ważniejszych odkryciach prehistorycznych i wczesnośredniowiecznych. Podano również podstawową bibliografię i spis muzeów archeologicznych. R. Janką, *Związek Zagłębia Dąbrowskiego z Górnym Śląskiem w świetle badań archeologicznych*, Katowice 1972, ss. 191 + mapy. D. Hanulanka, *Świdnica*, Wrocław 1973, 2 ss. 224 + 81 ilustracji. Oprócz zarysu dziejów miasta i jego rozwoju omówiono liczne zabytki i dołączono bibliografię. T. Holcerowa, B. Kleszczyńska, *Województwo katowickie*. Katalog dokumentacji i prac konserwatorskich Przedsiębiorstwa Państwowego Pracownie Konserwacji Zabytków 1951—1971, Warszawa 1972, ss. 38. *Miasto Wrocław*. Katalog dokumentacji i prac konserwatorskich j. w. Oprac. J. Eysymontt i i., Warszawa 1973, ss. 35. S. Müller, *Dwadzieścia pięć lat architektury we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku*, Wrocław 1973, ss. 10 nlb + 58 tbl. *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce*. Z 16: *Województwo wrocławskie i miasto Wrocław*. Oprac. O. Czerner, B. Steinborn i M. Zlat, Warszawa 1973, ss. 153 + 23 nlb. *Malarstwo, grafika, rzeźba, tkanina, scenografia, architektura wnętrz, sztuka użytkowa*. Wystawa z okazji 25-lecia ZPAP Oddział w Bielsku-Białej, maj 1970. Oprac. graf. S. Kukulski, Bielsko-Biała 1971, ss. 50 nlb., ilustracje i tablice.

Bielska Jesień 1972. X ogólnopolska wystawa malarstwa. Pod red. J. Franciszka, Bielsko-Biała 1972, ss. 41 nlb + ilustracje. A. Oborny, *Pałac w Pszczynie. Dzieje budowlane i artystyczne*. Pszczyna 1972, ss. 123 + 4 nlb. + ilustracje. *Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach 1922—1972*. Księga pamiątkowa pod red. W. Szewczyka, Katowice 1972, ss. 200. M. Stanaszek, *Sułkowice, osiedle 1000 kowali*, Katowice 1973, ss. 264, ilustracje i mapy. *Katowice 1922—1972*. Materiały z sesji popularnonaukowej. Pod red. W. Długoborskiego i H. Zielińskiego, Katowice 1973, ss. 135 oraz tablice i mapy. J. Marcinkowa, K. Sobczyńska, *Pieśni, taniec i obrzędy Górnego Śląska*, Warszawa 1973, ss. 365 + 3 nlb., tablice i nuty.